

ПІДГОРОДИНСЬКА А. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 342.56

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.76>**СИСТЕМА ТА ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ**

У статті розглядаються питання підстав та системи визнання та виконання судового рішення іноземної держави. Зауважується, що перш ніж бути виконаним рішення іноземного суду має стати визнаним на території держави виконання, в порядку, передбаченому законодавством такої країни. Вбачається, що серед багатьох країн діють певні міжнародні договори, угоди, які урегулюють питання взаємного визнання та, відповідно, виконання таких рішень. Якщо така угода є між країнами, то наступне визнання та виконання такого рішення буде згідно процедури, що передбачена такою угодою. Якщо такого договору між країнами не має (не укладено), то таке виконання та визнання судового рішення можливо в рамках певних визначених систем. Визначається, що такими системами можуть бути: визначає чотири системи виконання рішень іноземних країн: система перевірки правильності рішення та визначення відсутності суперечностей національному законодавству; система екзекватури; система обов'язкової попередньої реєстрації іноземного судового рішення за законодавством країни, на території якої має бути виконане таке рішення; система перегляду рішення іноземного суду в національному суді, в порядку, визначеному національним законодавством.

Розрізняється поняття визнання та поняття виконання рішення іноземного суду. Так, перше передбачає надання такому рішення юридичної сили, яка притаманна подібному національному судовому акту. А виконання – це реалізація рішення в об'єктивній реальності, на практиці.

Аргументується висновок, що підставами визнання та виконання рішень іноземних судів є міжнародний договір, двостороння угода про взаємодію, принцип взаємності тощо. А також названо основні чотири основні системи визнання та виконання рішень іноземних судів.

Ключові слова: іноземне судове рішення, визнання іноземного судового рішення, виконання іноземних судових рішень, міжнародний договір, міжнародна угода, система підстави визнання рішення іноземного суду, виконання рішення іноземного суду.

Pidgorodynska A. V. Systems and presentation of foreign shipping figures

The article examines the grounds and system of recognition and enforcement of a foreign court judgment. It is noted that before a foreign court judgment can be enforced, it must be recognized in the territory of the enforcement state in accordance with the procedure provided for by the legislation of such a country. It is believed that many countries have certain international treaties and agreements that regulate the issue of mutual recognition and, accordingly, enforcement of such decisions. If there is such an agreement between the countries, the subsequent recognition and enforcement of such a decision will be in accordance with the procedure

provided for by such an agreement. If there is no such agreement between the countries, such enforcement and recognition of the judgment is possible within certain specific systems. It is determined that such systems may include: defines four systems of enforcement of foreign judgments: a system for verifying the correctness of a judgment and determining whether there are no contradictions to national law; the system of exequatur; a system of mandatory preliminary registration of a foreign judgment under the laws of the country in which such a judgment is to be enforced; a system for reviewing a foreign judgment in a national court in accordance with the procedure established by national law.

A distinction is made between the concept of recognition and the concept of enforcement of a foreign court judgment. Thus, the former implies granting such a judgment the legal force inherent in a similar national judicial act. Enforcement is the realization of a judgment in objective reality, in practice.

The author concludes that the grounds for recognition and enforcement of foreign court judgments are an international treaty, a bilateral agreement on cooperation, the principle of reciprocity, etc. The author also names the four main systems of recognition and enforcement of foreign court judgments.

Key words: *foreign court judgment, recognition of foreign court judgment, enforcement of foreign court judgments, international treaty, international agreement, system of grounds for recognition of foreign court judgment, enforcement of foreign court judgment.*

У наш час дедалі більшого значення набуває можливість взаємодії держав та розширення кордонів. Процеси всесвітньої глобалізації, розвиток комерційних, цивільних і трудових відносин між представниками різних держав зумовили взаємодію в перелічених сферах і вимагає тісної співпраці між державами також і у сфері юстиції. Найчастіше сторони не можуть дійти згоди з деяких питань і потрібне судове втручання. Вирішивши справу в суді однієї держави, за загальним правилом воно матиме силу лише в межах території цієї держави. Тому постає питання яким чином можна виконати таке судове рішення на території іншої держави. Завжди це питання пов'язане з довго тривалістю процедури, купую складнощів та надмірною бюрократизацією механізму реалізації права особи на судовий захист. Саме тому дана проблематика є дуже багатогранною та залишається актуальною, особливо зараз, коли значна частина населення нашої держави була змушена шукати на території інших країн світу.

Питання визнання та виконання іноземних судових рішень неодноразово були предметом дослідження вітчизняних науковців, серед яких, значний внесок в розробку теми внесли роботи В.А. Бігуна, М.М. Богуславського, О.І. Євтушенко, О.О. Зозулі, В.І. Кисіля, М.М. Мальського, Н.І. Маришевої, Д.А. Мінченко, Ю.Д. Притики та ін. Та попри такий інтерес науковців, тема не може вважатися достатньо вивченою та вимагає подальшого наукового пошуку.

Проблема визнання і приведення у виконання в Україні рішень іноземних судів, і навпаки, рішення українського суду в іншій державі, вельми цікава з теоретичної точки зору і дуже важлива з позицій практики. Рішення, винесене судом однієї держави, має чинність у межах її території. Це правило відповідає принципу суверенітету, згідно з яким кожна держава самостійно здійснює державні функції на своїй території, без втручання інших країн. Однак можливі випадки, коли іноземне судове рішення необхідно виконати на території іншої держави. Не існує уніфікованого міжнародного правила, що зобов'язує країни визнати і виконати іноземне судове рішення. За відсутності міжнародного договору державні органи мають право самостійно визначати долю іноземних судових рішень. При цьому одні рішення необхідно лише визнати (наприклад, рішення про розлучення), інші визнати та виконати (наприклад, стягнення аліментів тощо).

Видається, що для приведення до виконання іноземного судового рішення спочатку необхідне його визнання, оскільки одне є передумовою для іншого. Так, неможливо виконати рішення, яке не було визнано на території приймаючої держави.

Приведення у виконання (примусове) за своїм характером і суттю означає реалізацію іноземного судового рішення шляхом використання державних механізмів примусу, необхідних для забезпечення виконання судового рішення.

У науковій літературі неодноразово висловлювалися позицію з приводу визначення змісту поняття виконання та визнання рішень іноземних судів. Наприклад, на думку С.Я. Фурса визнання варто трактувати як процес надання відповідного рівня юридичної сили судового рішення, аналогічної тієї, що характерне для рішення національної судової інстанції [1, с. 243].

Інші науковці визначають визнання іноземного судового рішення як відповідний юридичний акт іноземної країни за допомогою якого відбувається поширення його дії на власну територію за рахунок встановлення відповідних відносин між такими країнами [2, с. 380].

Цікавим є визначення, запропоноване Т.Я. Фортуна, яке зводиться до того, що під час визнання рішення іноземного судового рішення на національній території, відбувається прийняття його юридичної сили та дії на території цієї держави, а виконання полягає у практичній реалізації такого рішення в тому порядку, який визначений законодавством тієї держави, на території якої планується реалізація такого рішення [3, с. 43].

Таким чином, визнання іноземного судового рішення поширення його законної сили на територію держави, яка визнає це рішення, а під виконанням варто розуміти його примусову реалізацію в межах встановлених національних процедур та механізмів тієї держави, до якої звертаються з таким рішенням.

Взагалі, слід зауважити, що загалом визнання та виконання судових рішень іноземних держав може здійснюватися на підставі національних норм, багатосторонніх договорів та конвенцій, двосторонніх договорів та принципів взаємності. У контексті вказано слушним є згадати окремі міжнародні договори, які регламентують процедуру визнання судового рішення іноземної держави.

Так, Гаазька конвенція 1954 року [4] виступає одним із фундаментальних та перших документів з питань міжнародного цивільного процесу та Нью-Йоркська конвенція щодо питань визнання та виконання арбітражних судових рішень [5].

Так, до 2001 року основними багатосторонніми угодами з цього питання були Європейська конвенція з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних і комерційних спорів 1968 року [6], яку ще прийнято називати Брюссельська та Луганська Конвенція 1988 року [7]. Перша із вказаних угод спрямована на урегулювання питань, пов'язаних із визнанням та виконанням судових рішень, об'єму юрисдикційних повноважень та визначенням вимог, які можуть висуватися до зарубіжних офіційних документів. Особливо варто звернути увагу на те, що до цієї Конвенції не може вільно приєднатися нова сторона через визначений закритий характер останньої, якщо така країна не є членом Європейського Союзу. Більше того, кожного разу, коли відбувається приєднання до ЄС нового його члена, виникає потреба доповнення й Брюссельської конвенції з цього приводу, що є не зовсім зручно та переважно має певний розрив у часі між вступом нової країни в члени ЄС та внесенням доповнень до названої Конвенції. Держави-учасниці повинні, під час застосування норм конвенції, мати єдине уявлення про значення її норм з метою уніфікації практики застосування.

З розвитком міжнародних відносин невдовзі виникла потреба у врегулюванні питання щодо визнання та приведення у виконання іноземних судових рішень між країнами-учасницями Європейської асоціації вільної торгівлі та країнами ЄС. У зв'язку з цим країни першого та другого міжнародного товариства підписали вказану Луганську конвенцію, яка у порівнянні з Брюссельською, є відкритою для приєднання. Відмітимо, що зазначена угода переважно відтворює текст Конвенції 1968 року за своїм змістом.

Для спрощення та уніфікації порядку виконання судових рішень у країнах ЄС у подальшому було ухвалено регламент Ради ЄС №44/2001 [8], який по суті замінив Брюссельську

конвенцію, але не скасував її дію. Остання продовжує застосовуватися у сфері сімейних, цивільних справ та спорів у сфері торгівлі. Однак, щодо питань, пов'язаних з визначенням батьківських прав було створено окремий регламент – Брюссель II. Із чого випливає, що між країнами-членами ЄС питання визнання та виконання іноземних судових рішень першочергово залежить від сфери правовідносин, щодо яких стосується таке рішення.

Окрім того, розглядаючи питання визнання та виконання рішень судових органів зарубіжних країн варто згадати так звані «Гаазькі дитячі конвенції», до яких відносяться Конвенція 1973 року у сфері питань зобов'язань про утримання [9], Конвенція 1980 року щодо регулювання питань викрадення дитини [10], Конвенція 1993 року з питань захисту дітей та міждержавного усиновлення [11], Конвенція 1996 року, яка направлена на урегулювання відносин у сфері батьківської відповідальності [12], Конвенція 2007 року щодо стягнення аліментів та утримання [13]. Зазначені міжнародні правові акти уніфікують найголовніші інститути сімейного права, що спрощує питання визнання таких рішень судових зарубіжних органів в сімейних спорах. Таким чином, підставами є міжнародні угоди в частині взаємодії держав з визначених питань, однак ні один із названих актів так і не містить дефініції «визнання та виконання рішення іноземного суду».

Як слушно зауважує В.В. Васильченко, у більшості зарубіжних країн за практику взято одну із наступних систем виконання іноземного судового рішення – або за рахунок механізму екзекватури, або шляхом реєстрації рішення у спеціальному реєстрі [14, 163].

Т.Я. Фортума визначає чотири системи виконання рішень іноземних країн:

- система перевірки правильності рішення та визначення відсутності суперечностей національному законодавству;
- система екзекватури;
- система обов'язкової попередньої реєстрації іноземного судового рішення за законодавством країни, на території якої має бути виконане таке рішення;
- система перегляду рішення іноземного суду в національному суді, в порядку, визначеному національним законодавством [3, с. 43].

З аналізу особливостей встановлених угод щодо визнання та виконання іноземних судових рішень видається за можливе виокремити декілька систем (підходів) таких процедур, а саме:

1) якщо рішення іноземної судової інстанції формально відповідає встановленим процесуальним формам, які властиві для країни, де має бути таке виконання, то зазвичай перевіряється правомірність такого рішення з урахуванням форми та конституційного ладу держави виконання. Такий підхід характерний для Італії;

2) екзекватура – для визнання та приведення до виконання судового рішення іноземної держави, судом країни виконання такого рішення відбувається повторний повний розгляд справи по суті за національним правом, що характерно, наприклад, для Франції, або може відбуватися перевірка лише правомірності винесено іноземного рішення (таку систему використовує Великобританія);

3) виконання рішення іноземного суду відбувається виключно по принципу взаємності, що характерно, наприклад, для Німеччини;

4) судові рішення іноземної держави для визнання та виконання на території іншої держави проходить лише реєстрацію у певному національному реєстрі (Ірландія).

Отже, іноземні судові рішення за загальним правилом мають силу на території держави, де вони були ухвалені. Можливість їх виконання на території інших держав визначається законодавством цих країн. У разі визнання іноземного судового рішення відбувається надання йому тієї самої юридичної сили, що й національному судовому акту. Також визнання розглядається як необхідна передумова для подальшого примусового виконання іноземного судового рішення. У світовій практиці існують різні системи визнання та виконання рішень іноземних судів. Таким чином, можливість визнання та виконання судового рішення іноземної держави залежить від низки передумов. Обсяг і зміст кожної передумови залежить від держави, що визнає. Загалом, держави виходять із загальних умов визнання іноземних судових актів.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний цивільний процес України: Навчальний посібник. Практикум. Київ: Видавець Фурса С.Я., 2010. 284 с.
2. Лев М. О. До питання розуміння визнання іноземного судового рішення в міжнародному приватному праві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 378-381.
3. Фортуна Т.Я. Поняття та правова природа визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. *Адвокат*. 2011. № 7 (130). С. 41-44.
4. Конвенція з питань цивільного процесу. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54001?an=2>
5. Конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001-19#Text
6. Європейська (Брюссельська) конвенція з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних і комерційних спорів. URL: <https://dejure.org/gesetze/EuGVUE>
7. Конвенція про юрисдикцію та приведення у виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00MLC29B33>
8. Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters // Official Journal. №. L 12. 16.01.2001.
9. Гаазька конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001#Text
10. Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дитини 1980 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text
11. Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво у сфері міждержавного усиновлення 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365#Text
12. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text
13. Гаазька конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання 2007 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text
14. Васильченко В.В. Науково-практичний коментар Закону України «Про міжнародне приватне право». К. : Істина, 2007. 197 с.

